

ר' אברהם משה לוי ז"ל

אברהם משה לונץ ז"ל

מאת

י. בן צבי

אברהם משה לונץ היה בענין תמיד חלוץ המחקר של ארץ-ישראל ואחד מ"עשרה הראשונים" ליישוב החדש, חוליה חיה המקשרת את היישוב החדש עם החדש. ושות מאה להולדתו של לונץ מסימנת שני יובלות בקירוב ליישוב החדש שנולד על ברכיו היישוב הישן שבירושלים.

ראשית פעולתו של א. מ. לונץ לפני שנים רבות בערך. בעודו נער יעד ספרייה עברית — להפיץ תרבות והשכלה בקרב הנוער — והוא ניסיון ראשון לספרייה הלאומית, שנודעה לאחר זמן מסוים בשם מדרש אברבנאל וגנזי יוסף על-שם ד"ר י. חזנובי. מעשה זה היה בו משום הפיכה בירושלים של הימים ההם, והוא עורר עליו את חמת הקנאים, שעמדו והוציאו את לונץ מן היישיבה שלמד בה וקייפו את פרנסתו, ואף ביקשו להחרימו.

בPRI ביכורי עבדתו הספרותית "נתיבות ציון וירושלים" כבר נגלהה נטיתו למחקר הארץ, אבל כשרונו האמתי לא בא לידי גילוי אלא כמה שנים לאחר מכן, בשנת התרל"ט. — בעודו נער איבד את מאור עיניו, אף על-פי-כן לא נתפס לייאוש, ובכוחותיו הרוחניים התגבר על מומו הגופני. דואק לאחר שנטמא התחליל בעבודתו המברכת — בהוצאת הקובץ העברי הראשון המוקדש לחקר הארץ: "שנים-עשר קובצי ירושלים" הוצאה בחיוו, ושלשה קובצי "המעמר" ערך, וביהם אגר ואסף כעמיר גורנה במשך שלושים וש שנים שפע של חיבורים וחידושים משלו ומשל אחרים בחקר המולדת, בידענות כלכלת, תרבותה ואוכלוסיה, בגיאוגרפיה ובהיסטוריה שלה. הוא חקר מפי בעלי ניסיון זקנים וצעירים, מפי יהודים וגוים, ודובב שפטו ישנים; אף לא נמנע מלפרנס דברי צעירים ומחילים וחיזוק ואימץ את ידיהם, ואימן אותם בהסתכלות ובמחקר. פעמים נתן מקום בקובציו גם לפרי-עתם של חוקרים מאותות העולם, אולם רוב הדברים היו יצירות מקוריות.

חכמי אומות העולם — אנגלים ואמריקנים, צרפתים וגרמנים ואנגלים — קדמו לנו היהודים בהרבה בחקר הארץ הקדומה, אבל מחקרים מצומצם

היה בתחום העבר הרחוק, בדומה לחקר מצרים ובבל הקדומות, ופרי מחקרים נשיר כספר החתום לקורא העברי, אשר חונך על ברכיו הספרות העברית. רק ייחידי סגולה מקרוב המשכילים והחוקרים המקצועיים נזקקו למחקרים של רובינסון וקונדר, של גירין ושותמאכר, של ה"פלשטיין אקספלוריישן פונד'", של ה"זריטשר פלטיניא פריין" ושל "החברה הפלשטיינית הפראבוסלבית הרוסית". והנה בא לנץ ופתח לראשונה את שעריו חקר הארץ גם לנוער העברי, וחינך קוראים ותלמידים הרבה להמשיך את דרכו. יתרון מיוחד לו על חוקריו אומות העולם, שאף-על-פי שהם היו מומחים ממננו, הרי הוא עשה את עבודות מחקר מולדתו על קרקע המולדת תחת שמי ארץ-ישראל, לא מעבר לים ולא רק בחדרי עיון, וריח המולדת נודף מספירו ומאמרו, כאשרונה העמוקה בעtid עמו ומולדתו מפעמת בלבו.

שלא כחוקרי אומות העולם, שעבודתם נתמכה על ידי קרנות ציבוריות וממשלתיות, עבד לנץ את עבודתו מתוך צער של תלמיד-חכם, מתוך דוחק חומרני, بلا עוז ותמכה של שום ממשלה, ואך ללא עזרת הציבור או נדיבים ייחדים. ורק אהבתו לארץ-ישראל שלא ידעה גבול, מסירתו לרעינו ואמונו העמוקה בעידות עמו ובערך מפעלו — הן שעמדו לו שיכול היה להמשיך בפועלו בלבד ליאו עד סוף ימיו.

קשה לתאר, מה גודלה הייתה השפעתם של הקובצים האנוגעים הללו, אשר נדפסו על נייר פשוט ודל, ואין בהם מיפויו של יפת ומהידורם החיצוני של הקובצים הלוויים. קשה לתאר, מה רב היה רושם על הדור העברי הצער. אף אני עצמי זוכרני מימי ילדותי וגם מימי עולם, באיזה געגועים ייחלתי לכל חוברת חדשה מספרי החכם הירושלמי, אברהם משה לנץ ז"ל.

את מיטב כוחותיו נתן לנץ לפרסום של ספרי מקור עבריים בחקר ארץ-ישראל. ראשון לעבדתו בתחום זה היה ספר המחקר החשוב ביותר מימי הביניים "כפתור ופרח" לר' אשטור הפרחי, ואחריו בא הספר המדעי המודרני הראשון בעברית "taboas ha-arets" לר' יהוסף שווארץ, ועל שניהם הוסיף לנץ הערות מסבירות משלו. אף הוציא את הספר "פאת השלחן" לר' ישראל ב"ק אחד מתלמידי הגרא"א ומחלוצי הגרעין הפרושים של היישוב הישן. ואחרון אלהו, הוא התחיל בהוצאה של סדר זרים של תלמוד ירושלמי, לפי נוסחאות מכתבי-יד עם פירוש קצר ומדעי. לצערנו לא הספיק להשלימו מחמת שעת החירום וחבל המלחמה העולמית הראשונה.

ולא רק במחקר עסך, אלא אף שקד להרבייך את ידיעת הארץ בקרבת היישוב על-ידי פרטומים שווים לכל נפש, הם "לוחותינו" השנתיים, "מוריה-הדרך", וגם ספרים עממיים קטנים והקובצים המיעודניים "שערם דמעה" ו"יחסות הצדיקים" וכיו"ב.

זכור אזכור את לונץ הזקן מהלך ייחידי בחוצות ירושלים כשהוא נשען על משענתו, בעיר החדשה כמו בעיר הישנה, המוקפת חומה, בקי ורגיל בכל פינה, בכל סמטהותיה ומעבריה. אף לא אשכח את דמותו כפי שראיתי עomed בבית-הדרוס שלו, דופק במקלו ומפקח על המלאכה בעינים עצומות, שואל ומשיב ונוטן הוראות מפורטות לפועלים ולמנהל העבודה.

עם פרוץ מלחמת-העולם הראשונה ניחתה ידו הקשה של השליט הצבאי גם עליו. הלשינו עליו שהוציא לאור את הספר "כנור ציון", שבו נדפס השיר "شا ציונה נס ורגל", ועל "חתאו" זה האשים חוקר-הדין התורכי בהכנות מרד נגד המלכות העותומנית. בית-דרוסו נסגר והוחרם, והוא עצמו נעצר. כשראייטיו לאחרונה בביתו, זמן קצר לפני שנעצרתי גם אני ושולחותי באנייה מן הארץ, יחד עם חבריו דוד בן-גוריון, כבר היה תשוש וחולה, אבל רוחו לא נפללה עליו, ופיו לא פסק מתלמודו, ולא הניח את עבדותיו המחקרית. כשמזכיריו מזכיר לפניו מספרים או כותב את דבריו מפיו (לעתים קרובות היתה בתו חנה מלאה תפקיד זה).

כל כתביו של לונץ חדורים אהבת ציון וחיבת ירושלים. את מאמרייו הראשונים פרסם כמה שנים לפניית הבילויים. פועלתו לתחיית הלשון העברית קדמה לפועלתם של בן-יהודה ונסים בכיר, וניסיונו הרائع בחקר המולדת געשה שלושים שנה קודם שנוסדה החברה העברית הראשונה לחקר ארץ-ישראל על-ידי אליעזר בן-יהודה, ד"ר מזיא, ד. ילין ועוד ועל-ידו.

זכותו של ר' אברהם משה לונץ, אוהב המולדת ומחונן עפרה, אחד מחלוצ'י מחקרה וחולם גאולתתה, אשר הקדים את דורו ביום דור שלם — זכותו זו תעמוד לו גם בדורות הבאים אחריו שזכה לראות בהתגלשות חלומו, חלום תקומתה של ציון ושיבת שבותה.